

УДК 332.1:338.2

Білик Ю. С.,

yuliia.bilyk@emmb.khpi.edu.ua, ORCID ID: 0009-0009-9150-6130,

аспірантка кафедри обліку і фінансів, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”, м. Харків

Мардус Н. Ю.,

nataliia.mardus@khpi.edu.ua, ORCID ID: 0000-0001-8551-1544,

д.е.н., професор кафедри обліку і фінансів, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”, м. Харків

ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ “ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ”

Анотація. У статті проведено аналіз різних підходів до розуміння концепції фінансової стійкості місцевих бюджетів. Встановлено, що місцеві бюджети стали ключовим джерелом фінансових ресурсів для місцевого самоврядування. Вони використовуються для вирішення соціально-економічних завдань і задоволення потреб суспільного споживання, а також виконують важливу роль у фінансовій підтримці суспільно-локалізованого виробництва. У ході наукової розвідки досліджено сутність фінансової стійкості місцевих бюджетів. Вивчено механізми, які сприяють її забезпеченню з урахуванням основних факторів, що впливають на їхнє формування. Вивчено такі поняття, як “бюджетна стійкість”, “стійкість фінансової (бюджетної) системи” тощо. Розглянуто понад 30 визначень, як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Визначено, що для ефективного використання цього поняття в практиці необхідно провести докладне дослідження та уточнити тлумачення в сучасній економічній літературі. Встановлено відсутність єдиної класифікації даного поняття та систематизовано різні підходи науковців до визначення фінансової стійкості, виділено основні аспекти, важливі для її визначення та оцінки. Визначено комплекс характеристик фінансової стійкості, що включає бюджетну самостійність, здатність протистояти негативним факторам, баланс доходів і видатків тощо. На основі аналізу літературних джерел сформульовано власне визначення стійкості місцевих бюджетів, яке враховує різноманітні точки зору дослідників та спрямоване на забезпечення стійкості до внутрішніх та зовнішніх факторів. Представлено наявні таксономічні підходи та пропонується їх розширення, що допоможе краще уточнити і диференціювати аспекти фінансової стійкості місцевих бюджетів у дослідженнях та практичній діяльності. Результати дослідження можуть слугувати основою для подальших досліджень та корисні для практиків у галузі фінансів та бюджетного управління.

Ключові слова: місцевий бюджет, фінансова стійкість, видатки бюджету, доходи бюджету, баланс бюджету.

Bilyk Yu. S.,

yuliia.bilyk@emmb.khpi.edu.ua, ORCID ID: 0009-0009-9150-6130,

Postgraduate, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv

Mardus N. Yu.,

nataliia.mardus@khpi.edu.ua, ORCID ID: 0009-0009-9150-6130,

Doctor of Economics, Professor of the Department of Accounting and Finance, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv.

SUBSTANTIATION OF THE ESSENCE OF THE CONCEPT "FINANCIAL SUSTAINABILITY OF LOCAL BUDGETS"

Abstract. The article analyzes various approaches to understanding the concept of financial sustainability of local budgets. It has been determined that local budgets have become a key source of financial resources for local self-government. They are used to solve socio-economic tasks and meet the needs of public consumption. They also play an important role in the financial support of socially localized production. In the course of scientific research, the essence of the financial stability of local budgets was investigated. The mechanisms that contribute to its provision have been

studied with taking into account the main factors affecting their formation. Concepts such as "budget sustainability", "financial (budget) system sustainability", etc. have been studied. More than 30 definitions of both domestic and foreign researchers were considered. It was determined that for the effective use of this concept in practice, it is necessary to conduct a detailed study and clarify the interpretation in modern economic literature. The absence of a single classification of this concept was determined and different approaches of scientists to the definition of financial stability were systematized. The main aspects important for its definition and assessment were highlighted. A mix of characteristics of financial stability is defined, which includes budgetary independence, the ability to resist negative factors, the balance of income and expenses, etc. On the basis of the analysis of sources, an own definition of the sustainability of local budgets was formulated. It was made with taking into account various points of view of researchers and aimed at ensuring sustainability to internal and external factors. The existing taxonomic approaches are presented and their expansion is proposed. It will help to better specify and differentiate the aspects of financial sustainability of local budgets in research and practical activities. The results of the study can serve as a basis for further research and are useful for practitioners in the field of finance and budget management.

Key words: local budget, financial sustainability, budget expenditures, budget revenues, budget balance.

JEL Classification: E62; H72

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-76-06>

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економічних відносин в Україні та підвищення ролі місцевих органів влади у впровадженні економічних та соціальних реформ на території, зокрема в містах, створює необхідність виконання ряду важливих завдань, пов'язаних із оптимізацією методів формування та використання фінансових ресурсів на рівнях адміністративно-територіальних одиниць.

Найбільшими джерелами фінансових ресурсів для місцевого самоврядування є місцеві бюджети. Вони стали основним інструментом для забезпечення виконання соціально-економічних та інших завдань, що постають перед територіальними спільнотами. Місцеві бюджети відіграють важливу роль у забезпеченні фінансової підтримки суспільно-локалізованого виробництва й спрямовуються на задоволення потреб суспільного споживання.

На сьогодні актуальним є питання, пов'язане з визначенням фінансової стійкості місцевого бюджету. Вона показує здатність органів місцевої влади ефективно виконувати свої обов'язки та надає інформацію про надійність фінансових основ діяльності органів місцевої влади. Це одне з ключових завдань впровадження політики децентралізації фінансових ресурсів. Проте, попри наявний доробок, існує нагальна потреба у подальшому вивченні фінансової стійкості бюджетів громад, конкретизації та розкритті їх змісту, поглибленні даного поняття для практичного застосування відповідно до зростаючої суспільної активності.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Дослідженню фінансової стійкості місцевого бюджету присвячена низка праць провідних фахівців та науковців, серед яких варто виокремити роботи: Б. А. Карпінського [1, с. 51], О. М. Крук [2], Н. В. Старостенко [3], Т. Ю. Коритько [4, с. 144], І. М. Камінську [5, с. 170-171], С. Я. Бугіль [6, с. 57] тощо. Однак, незважаючи на увагу до проблеми в діловій літературі, питання сутності поняття стійкості місцевих бюджетів потребують більш детального та поглибленого вивчення. Не-

зважаючи на вагомий внесок наявних праць, все ще недостатню увагу приділено проблемі забезпечення фінансової стійкості як елементу фінансового механізму управління соціально-економічним розвитком територій із урахуванням специфіки їх віднесення до різних рівнів адміністративно-територіальної будови країни, зокрема міст.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження сутності фінансової стійкості місцевих бюджетів та розгляд механізмів, які сприяють її забезпеченню, з урахуванням основних факторів, що впливають на їхнє формування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розгляд різних точок зору щодо визначення понять "бюджетна стійкість", "стійкість бюджету", "стійкість фінансової (бюджетної) системи" дозволяє зробити висновок про неоднозначність сучасних теоретичних підходів до трактування даної категорії та характеристик її складових елементів, факторів формування, критеріїв оцінювання. Питання, пов'язані з підвищенням стійкості місцевих бюджетів, є найбільш актуальними для місцевих органів самоврядування, оскільки дозволяють забезпечити фінансову незалежність та зменшити ризик впливу змін у централізованій фінансовій політиці на місцевому рівні. Разом з тим, це вимагає формування відповідного фінансового механізму управління соціально-економічним розвитком. Важливою складовою такого механізму має стати нормативне та інформаційно-аналітичне забезпечення органів місцевого самоврядування, що дозволяє адекватно оцінити поточний стан стійкості бюджету, виявити чинники його формування та наявні резерви.

Під стійкістю будь-якого об'єкта можна розуміти його здатність протистояти діям, спрямованим на виведення його зі стану статичної або динамічної рівноваги. Л. Г. Мельник описує стійкість системи як здатність системи зберігати свою структуру і функціональні особливості, достатні для діяльності при різних параметрах зовнішнього середовища [7].

У системному аналізі стійкість тлумачать як пружність системи, тобто наявність у системі механізмів, які дають їй можливість нівелювати вплив зовнішніх чинників і повертатися до початкового стану.

На початку 2000-х років професором економіки Майклом Райхом була започаткована концепція, в якій “стійкість розглядається як здатність економіки запобігати, протистояти та швидко відновлюватися від дії шоківих впливів” [8]. На сьогодні під “стійкістю” економіки розуміють не лише її здатність повертатися до попереднього рівня після шоківих впливів, а й можливість уникнути такого впливу [9, с. 453]. В економічній теорії стійкість є одним із важливих понять, яке характеризує здатність системи зберігати свої властивості в умовах змінного середовища, внутрішніх випадкових або цілеспрямованих трансформацій. Втрата стійкості може настати внаслідок суттєвої зміни параметрів системи, зовнішнього або якісно несумісного з існуючою системою впливу, що порушує зв’язки.

У теорії фінансів і практичній фінансовій діяльності поняття стійкості часто ототожнюється з поняттям збалансованості, стабільності та рівноваги. В економічній літературі термін “фінансова стійкість” прирівнюється до таких термінів, як: “фінансова стабільність”, “фінансова безпека”, “фінансова гнучкість”, “фінансова рівновага”, хоча в кожному з цих термінів є власні особливості. Відповідно до контексту та завдань ці терміни можуть визначати різні аспекти фінансової стійкості чи різні підходи до її забезпечення. Важливо розуміти таку різницю і використовувати відповідний термін у відповідному контексті для досягнення конкретних завдань.

У науковій літературі на сьогоднішній день не існує єдиного підходу щодо визначення сутності поняття фінансової стійкості місцевого бюджету.

Г. Михайлів описує фінансову стійкість місцевого бюджету як здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім негативним впливам на соціально-економічний розвиток шляхом дотримання такої структури джерел фінансування, яка забезпечуватиме стабільність розвитку у коротко- та довгостроковій перспективі [10]. Е. О. Юрій, Н. А. Манюк стверджують, що фінансова стійкість місцевого бюджету – це спроможність місцевих органів влади своєчасно та в повному обсязі здійснювати видатки за рахунок доходів, які попередньо надійшли до місцевого бюджету, забезпечуючи при цьому сталий соціально-економічний розвиток регіону та задоволення потреб населення [11]. Більш широке тлумачення досліджуваного поняття надають Ю. М. Воробйов та І. А. Когут. На їхню думку, фінансова стійкість місцевого бюджету – це комплексне поняття, що відображає такий стан грошових фондів, при якому території здатні стабільно розвиватися, зберігаючи свою фінансову безпеку. У найзагальнішому значенні фінансова стійкість місцевого бюджету виражається у стабільності сукупності грошових фондів наряду з окремими фондами [12].

І. М. Боярко, О. В. Люта, О. В. Пігуль розглядають бюджетну стійкість як стан бюджету, при якому забезпечуються нормальне функціонування суб’єкта місцевої влади та реалізація всіх закріплених за ним повноважень на основі повного та своєчасного фінансування передбачених у бюджеті витрат, включаючи погашення та обслуговування внутрішнього та зовнішнього боргів. При цьому стійкість бюджету дає уявлення про міцність фінансової основи діяльності органів місцевої влади [13, с. 101].

Голинський Ю. О., узагальнюючи думку низки науковців, визначає рівень фінансової стійкості бюджету обсягом коштів, необхідних для забезпечення мінімальних визначених бюджетних видатків. До останніх відносять фінансові ресурси для фінансування заходів забезпечення життєдіяльності населення, гарантованих конституцією [14, с. 193].

С. Джигалов зазначає, що фінансова стійкість є однією із засад сучасної державної регіональної політики, що орієнтується на максимальну фінансову самостійність регіонів у вирішенні проблем соціально-економічного розвитку [15]. Згідно з Є. Горіною здатність органів місцевого самоврядування забезпечувати виконання видаткової частини бюджетів за рахунок власних доходів є ключовою умовою підтримання фінансової стійкості місцевих бюджетів [16]. Denek E. та Dylewski M. стверджують, що фінансова стійкість відображає не лише здатність генерувати достатній дохід, але й спосіб, у який виконуються зобов’язання по доходах і видатках [17]. Аллен Шик розглядає фінансову стійкість місцевого самоврядування через такі складові, як: платоспроможність; зростання (проведення стимулюючої фіскальної політики); стабільність (спроможність виконувати майбутні зобов’язання); справедливість (здатність платити поточні зобов’язання) [18]. Крас та Брайан Доллері визначають фінансову стійкість як здатність місцевого самоврядування виконувати свої зобов’язання щодо надання послуг населенню на постійній основі, забезпечуючи у короткостроковому та довгостроковому періодах задовільний фінансовий стан місцевого бюджету. Останнє включає здатність генерувати достатні доходи та управляти ними для виконання фінансових зобов’язань [19]. Тобто фінансова стійкість відображає збалансованість бюджету.

Джефрі Чепмен пропонує своє визначення фінансової стійкості як довгострокової здатності органів місцевого самоврядування послідовно виконувати свої фінансові зобов’язання (циклічні, структурні та міжурядові), де циклічні є спільними для всіх рівнів влади, а структурні – визначаються демографічними змінами, мобільністю населення та бізнесу. Здатність місцевої влади впливати на ці процеси потенційно підвищує керованість місцевих бюджетів [20]. В. Г. Боронос зазначає, що “фінансову стійкість місцевого бюджету можна розглядати як стан доходів і видатків бюджету, їх структуру і динаміку, які забезпечують збалансований розвиток економіки регіону, сприяють повному, своєчас-

ному і незалежному виконанню органами місцевої влади своїх зобов'язань та функцій” [21, с. 84].

В. І. Щербакова та Г. М. Манеров розглядають фінансову стійкість місцевого бюджету “як здатність органів місцевого самоврядування вчасно й у повному обсязі мобілізувати власні фінансові ресурси для виконання покладених на них функцій й надання населенню підпорядкованої території відповідного рівня суспільних благ” [22, с. 95]. О. Р. Західна визначає, що “стійкість фінансової системи регіону є його особливим станом, який характеризується цілісністю та відсутністю суперечностей між елементами фінансової системи, а також передбачає зростання її базових показників” [23, с. 174]. Також вона залежить від структури джерел фінансування регіону, а зростання можливе лише за умови оптимізації такої структури, збільшення частки власних доходів та зниження залежності від зовнішніх джерел фінансування. Таким чином, йдеться про можливість залучати потрібні фінансові ресурси для реалізації програмних заходів соціально-економічного розвитку та забезпечення економічного саморозвитку та фінансової безпеки.

І. Микитюк під поняттям “фінансова стійкість” розуміє “комплексне поняття, яке відображає такий стан грошових фондів, при якому території здатні стабільно розвиватися, зберігаючи свою фінансову безпеку” [24, с. 91]. О. М. Ніколаєва вважає, що під фінансовою стійкістю місцевого бюджету слід розуміти такий стан, коли отримані доходи забезпечують можливість самофінансування та незалежність від позик та запозичень [25, с. 111].

Є більш вузькі підходи до змісту фінансової стійкості. Так, О. Б. Снісаренко та О. М. Сукач фінансову стійкість місцевого бюджету трактують як спроможність місцевих органів влади виконати покладені на них завдання відповідно до законодавства [26, с. 19; 27, с. 449]. Тобто йдеться про збалансованість між потребами регіону та його можливостями.

Іншим є підхід, коли фінансова стійкість місцевого бюджету є багатофакторним комплексним поняттям, яке характеризується здатністю стабільно за рахунок внутрішніх фінансових ресурсів гарантувати платоспроможність та збалансованість місцевих бюджетів, забезпечувати соціально-економічний розвиток території, вчасно й у повній мірі залучати кошти для виконання покладених на місцеві бюджети функцій та надання населенню високого рівня суспільних благ. Про останнє зокрема зазначають Л. В. Лисяк та А. І. Кушнір [27, с. 17]. О. П. Заруцька вказує, що “фінансова стійкість місцевого бюджету відображає його здатність гнучко реагувати на вплив екзогенних і ендогенних факторів і відновлювати рівновагу на певному часовому інтервалі до безпечного рівня” [28, с. 17].

А. П. Павлюк дійшов висновку, що рівень фінансової стійкості територіальної одиниці має не лише відображати поточний стан матеріального (зокрема, грошового) забезпечення громади, а і обумовлювати здатність до здійснення місцевого

економічного розвитку в довгостроковій перспективі [29, с. 143]. Ж. П. Лисенко розглядає фінансову стійкість місцевих бюджетів як стан місцевих фінансів, який дає змогу місцевим органам самоврядування постійно надавати послуги та задовольняти всі свої зобов'язання [30, с. 100].

Також спостерігаються окремі авторські позиції, що визначають бюджетну стійкість як: рух грошових потоків, що забезпечує належний рівень життя населенню відповідно до загальнодержавних соціальних стандартів; забезпечення безперервного розширеного відтворення у межах адміністративно-територіального утворення; можливість врахування та регулювання відхилень фактичних грошових потоків бюджету від запланованих; здатність протидіяти кризовим явищам в економіці та впливу зовнішніх факторів тощо. Значна кількість економістів трактують поняття “фінансова стійкість території”, виходячи з поняття “фінансова стійкість підприємства”. Однак при цьому фінансова стійкість має бути скоригована на специфіку формування бюджетного кошторису. Таким чином, відповідно до вищеведеного нами було згруповано декілька основних підходів щодо тлумачення поняття “фінансова стійкість місцевих бюджетів” (табл. 1).

Відповідно до проведеного аналізу зроблено висновок: фінансова стійкість місцевого бюджету є складною та багатогранною категорією, і є різні погляди на її сутність. Згідно зі здійсненим аналізом дійшли висновку: 35 % науковців вважають, що фінансова стійкість місцевого бюджету – це збалансованість доходів та витрат. Тобто стійкість фінансової системи регіону залежить від рівня її прибутковості. Рівень прибутку є важливим узагальнюючим показником діяльності будь-якої фінансової системи, але для визначення фінансової стійкості потрібно ще знати, за рахунок яких джерел його отримано і як він був розподілений. Разом з тим, для визначення фінансової стійкості необхідно розглядати не лише розмір прибутку, але і джерела його отримання та способу розподілу. Це означає, що місцевий бюджет повинен мати надійні та стійкі джерела доходу, які не залежать від коливань кон'юнктури чи змін у фінансовій політиці центрального уряду. При наявності стійких джерел доходу та ефективного управління фінансами місцевої бюджету можуть стати невразливими перед економічними труднощами та фінансовими кризами. Тому важливо, щоб ОТГ аналізували свою фінансову проблему, планували свою діяльність та розробляли стратегії забезпечення стійкості свого бюджету.

Однак фінансова стійкість бюджету ОТГ включає в себе більше аспектів, ніж лише збалансованість доходів та витрат. Це також ефективне управління фінансами, розумне планування інвестицій, збалансованість боргового навантаження, ефективне адміністрування податків та зборів та здатність вирішувати фінансову кризу.

Таблиця 1

Групування визначень поняття “фінансова стійкість місцевого бюджету” у вітчизняній літературі [1-30]

№	Вчені	Фінансова стійкість місцевого бюджету - здатність стабільно розвиватися і при цьому протистояти зовнішнім та внутрішнім впливам	Фінансова стійкість місцевого бюджету - здатність органів місцевої влади сплачувати свої фінансові зобов'язання (платоспроможність)	Фінансова стійкість місцевого бюджету – збалансованість доходів та витрат	Фінансова стійкість місцевого бюджету - фінансова можливість за рахунок власних фінансових ресурсів забезпечити соціально-економічний розвиток території (фін. незалежність та самостійність)
1	Аллен Шик		+	+	+
2	О. Р. Західна			+	+
3	Б. А. Карпінський	+			
4	О. В. Герасименко	+			
5	Г. Михайлів	+			
6	Е. О. Юрій				+
7	Н. А. Манюк				+
8	Т. Коритько				+
9	О. М. Крук	+	+	+	+
10	Ю. М. Воробйов	+			+
11	І. А. Когут	+			+
12	І. М. Боярко		+	+	
13	В. Г. Боронос			+	
14	Н. В. Старостенко			+	
15	Е. Denek M. Dylewski			+	
16	Крас Доллері, Брайан Доллері		+	+	
17	І. Микитюк		+		+
18	І. Камінська		+		+
19	Н. Г. Пігуль		+	+	
20	О. В. Люта		+	+	
21	В. І. Щербаківа		+		
22	Г. М. Манєров		+		
23	А. І. Кушнір		+	+	+
24	Л. В. Лисяк		+	+	+
25	О. М. Сукач			+	
26	Д. Чепмен		+		
27	А. П. Павлюк				+
28	О. П. Заруцька				+
29	Ю. О. Голинський			+	
30	Є. Горіна			+	
31	О. Б. Снісаренко			+	
32	С. О. Джигалов				+
33	О. М. Ніколасва				+
34	Ж. П. Лисенко			+	

33% дослідників вважають, що фінансова стійкість місцевого бюджету являє собою фінансову можливість за рахунок власних фінансових ресурсів забезпечити соціально-економічний розвиток території. Основними показниками фінансової стійкості згідно з цим підходом є співвідношення власних та закріплених доходів місцевих бюджетів, а також частка в них обсягів офіційних трансфертів. Одним із важливих показників фінансової стійкості є співвідношення між власними та закріпленими доходами місцевих бюджетів. Власні доходи

вказують на здатність регіону самостійно генерувати фінансові ресурси. Вони можуть бути отримані від податків та зборів чи інших джерел. З іншого боку, закріплені доходи являють собою трансферти та виділення від центрального уряду. Важливою є частка офіційних трансфертів. Вони можуть бути джерелом додаткового фінансування для регіону. Безумовно, зважаючи на обсяги вхідних та вихідних фінансових потоків регіональної системи та єдність бюджетної системи країни, мова може йти лише про відносну незалежність фінансових систем

регіону. Однак саме фінансова самостійність у прийнятті рішень щодо соціально-економічного розвитку регіону сьогодні стає визначальним чинником реалізації концепції конкурентоспроможного регіоналізму. Це означає, що місцевий бюджет має достатньо фінансових ресурсів, щоб забезпечити інвестиції в розвиток, а також потреби населення та громади. Таким чином, фінансова стійкість місцевого бюджету збільшується не лише рівнем доходів та витрат, але й можливостями самостійно формувати фінансові ресурси для реалізації стратегічних цілей.

Деяко менше (22%) вчених вважають, що фінансова стійкість місцевого бюджету – це здатність органів місцевої влади сплачувати свої фінансові зобов'язання (платоспроможність). Йдеться про те, що регіон повинен володіти достатнім обсягом фінансів для своєчасного виконання всіх платіжних зобов'язань, пов'язаних із торговельними, кредитними чи іншими операціями. Проблема достатності фінансових ресурсів тісно корелює з такими питаннями, як забезпечення конкурентоспроможності економічної системи регіону, ефективність використання фінансових ресурсів, здатність до задоволення гідних стандартів життя населення, реалізація інноваційного розвитку тощо. Основним чинником своєчасного виконання фінансових зобов'язань є збалансування вхідних та вихідних фінансових потоків.

Забезпечення платоспроможності включає в себе не лише збалансування доходів та витрат, але й ретельне управління боргами, які можуть бути взяті для фінансування важливих проєктів. Подолання фінансових труднощів та забезпечення платоспроможності може бути пов'язане з реалізацією інноваційних рішень та стимулюванням економічного зростання.

Найменший відсоток (а саме: 10% фахівців) під поняттям фінансова стійкість місцевого бюджету розуміють здатність стабільно розвиватися і при цьому протистояти зовнішнім та внутрішнім впливам.

Така думка є також слушною, адже фінансова стійкість бюджету не може розглядатися ізольовано від динаміки регіонального розвитку та впливу зовнішніх факторів. Здатність регіону стабільно розвиватися є суттєвою, оскільки вона дозволяє забезпечити постійне підвищення економічних, соціальних та інфраструктурних показників без серйозних перебоїв та руйнівних впливів. Фінансова стійкість виявляється у здатності регіону адаптуватися до таких викликів із мінімальними втратами. Цей підхід підкреслює необхідність розробки стратегії стійкого розвитку для місцевих бюджетів, що не тільки включає в себе управління фінансами, але й сприяє створенню середовища для інновацій, ефективного використання ресурсів та підвищення конкурентоспроможності регіону.

Фінансову стійкість місцевого бюджету можна розглядати з позиції поточної та довгострокової стійкості. Розрізнення поточної та довгострокової стійкості місцевого бюджету дозволяє більш комплексно оцінювати фінансову стійкість та

планувати дії для забезпечення цієї стійкості в різні періоди.

Поточна стійкість важлива для забезпечення нормальної фінансової діяльності бюджету в строковому плані. Вона дозволяє виконувати свої функції без перебоїв і заборгованості перед бюджетною сферою та іншими кредиторами. Це важливо для забезпечення стабільності фінансової системи. Довгострокова стійкість, з іншого боку, дозволяє планувати на майбутнє і розвивати свій бюджетний потенціал відповідно до стратегії регіонального розвитку. Вона орієнтована на позитивну динаміку фінансових показників у тривалій перспективі. Забезпечення всіх видів стійкості важливе для збалансованого та стабільного функціонування місцевого бюджету та сталого соціально-економічного розвитку території.

Крім того, розглядаючи поняття фінансової стійкості, вчені також виділяють реальну та уявну фінансову стійкість. Під реальною фінансовою стійкістю розуміють той рівень стійкості, який є наявним на даний момент (фактичний показник). Розглядаючи уявну фінансову стійкість, говорять про бажаний показник, до якого прагне суб'єкт господарювання [27, с. 474].

У науковій літературі виділяють й інші типи фінансової стійкості місцевих бюджетів: абсолютна, нормальна, нестійкий (передкризовий) та кризовий фінансовий стан тощо. Зупинимося на деяких із них.

Абсолютна фінансова стійкість вказує на той факт, що бюджет може забезпечити ваші мінімальні витрати за рахунок власних та регульованих доходів і мати певний залишок. Це є найвищим рівнем фінансової стійкості.

Нормальна стійкість передбачає, що сума мінімальних витрат дорівнює сумі власних і регульованих доходів бюджету. Це стабільний бюджет, але він може виявитися уразливим перед непередбаченими подіями.

Нестійкий фінансовий стан передбачає залучення додаткових фінансових ресурсів для забезпечення мінімальних витрат, коли додаткові витрати потребують зовнішньої допомоги чи резервних фінансових джерел.

Кризовий фінансовий стан настає, коли сума мінімальних витрат виявляється значно більшою, ніж сума власних і регульованих доходів бюджету.

Також можна сформулювати кількісні критерії для визначення названих рівнів фінансової стійкості бюджету. Так, для абсолютної стійкості значення нормативного коефіцієнта, що характеризує співвідношення власних доходів бюджету до загальної суми доходів, повинно складати 60-70%, а значення бюджетної заборгованості по відношенню до загальної суми планових витрат повинно бути в межах 10-15%. При нормальній стійкості бюджету значення нормативного коефіцієнта повинно складати 40-50%, а значення бюджетної заборгованості по відношенню до загальної суми планових витрат бюджету повинно бути в межах 30-35%. При нестійкому фінансовому стані бюджету дані

коефіцієнти повинні потрапляти в межі 5-10% і 40-45% відповідно.

Таким чином, фінансова стійкість місцевих бюджетів - це комплекс характеристик, що включає бюджетну самостійність, здатність протистояти негативним факторам та баланс доходів і видатків. До інших важливих аспектів відносяться ліквідність, наявність резервів, здатність виконувати фінансові зобов'язання та забезпечення раціонального використання коштів. Одержана фінансова стійкість має численні переваги, включаючи інвестиційну привабливість, збереження соціального благополуччя та можливість довгострокового планування. Вона також забезпечує стійкість до економічних коливань і збереження незалежності місцевих громад у важливих рішеннях та стратегіях розвитку.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Отже, результати дослідження дали змогу нам сформулювати, що фінансова стійкість місцевих бюджетів є таким станом доходів і видатків місцевих бюджетів, який забезпечує виконання органами державної влади покладених на них обов'язків. Також фінансова стійкість території може розглядатися з позиції збалансованості доходів та витрат місцевих бюджетів, фінансової незалежності та самостійності території, можливості забезпечувати розвиток регіону у довгостроковій перспективі, здатності стабільно розвиватися і при цьому протистояти зовнішнім та внутрішнім впливам тощо. Дослідивши сучасну наукову літературу та розглянувши основні підходи щодо поняття фінансової стійкості місцевих бюджетів з боку вітчизняних та зарубіжних вчених, можна дійти висновку, що на даний момент не розроблено єдиної класифікації щодо поняття фінансової стійкості саме місцевих бюджетів.

Запропоновано авторське бачення змісту категорії "фінансова стійкість місцевого бюджету", що розуміється нами як стан збалансованості доходів та видатків місцевих бюджетів, за якого створюється можливість ефективного та повного і своєчасного фінансового забезпечення виконання своїх функцій та зобов'язань перед місцевим населенням, що забезпечують формування й розподіл фінансових ресурсів місцевих бюджетів у коротко-, середньо- та довгостроковому періодах, а також здатність протистояти внутрішнім та зовнішнім факторам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпінський Б. А. Формування збалансованості фінансових показників. *Фінанси України*. 2004. № 10. С. 50-56.
2. Крук О. М. Якісна оцінка фінансової стійкості місцевого бюджету. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2011. № 3 (24). С. 133-135.
3. Старостенко Н. В. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості бюджету міста. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 7. С. 38-47.

4. Коритько Т. Ю. Методи оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів. *Економічний простір*. 2008. № 12. С. 140-145.

5. Камінська І. М. Діагностика фінансової стійкості регіонів України. *Збірник праць Луцького національного технічного університету*. Економічні науки. Луцьк : ЛНТУ, 2008. Вип. 5(20). С. 168-182.

6. Бугіль С. Я. Фінансова стійкість та безпека місцевих бюджетів в умовах обмеженості фінансових ресурсів. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 1. С. 55-60.

7. Мельник Л. Г. Теорія розвитку систем : монографія. Суми : Університетська книга, 2016. 416 с.

8. Reich M. Social structure of accumulation theory: retrospect and prospect. *Review of Radical Political Economics*. 1997. 29(3), September, 1-10.

9. Фактори макроекономічної нестабільності в системі моделей економічного розвитку : кол. моногр. / за ред. М. І. Скрипниченко. НАН України, Інститут економіки та прогнозування. Київ, 2012. 720 с.

10. Михайлів Г. Фінансова спроможність соціально-економічного розвитку регіональних суспільних систем. *Економічний аналіз*. 2010. Вип. 7. С. 97-99.

11. Юрій Е. О., Манюк Н. А. Концептуальні підходи до оцінки фінансової стійкості місцевого бюджету. *Економічні студії*. 2016. С. 103.

12. Воробйов Ю. М. Формування фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах підвищення самостійності регіонів : монографія. Мелітополь : Видавничий будинок ММД, 2012. 249 с.

13. Боярко І. М., Люта О. В., Пігуль Н. Г. Стійкість місцевого бюджету як елемент фінансового механізму управління соціально-економічним розвитком міста. *Економічний простір*. 2012. № 61. С. 97-108.

14. Голинський Ю. О. Методика та практичні підходи до аналізу виконання бюджету органами державної казначейської служби України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. №9(3). С. 192-195.

15. Джигалов С. О. Вдосконалення податкової системи як фактор активізації соціально-економічного розвитку регіонів (на прикладі Рівненської області). *Наукові праці НДФІ*. 2004. Вип. 3-4 (26-27). С. 92-101.

16. Gorina E. Financial Sustainability of Local Governments: Effects of Government, Structure Revenue Diversity, and Local Economic Base (Doctoral dissertation). Tempe : Arizona State University, 2013.

17. Denek E., & Dylewski M. Szacowanie poziomu zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego w warunkach zwiększonego ryzyka utraty płynności finansowej. Difin, Warszawa, 2013. 332 p.

18. Schick A. Sustainable Budget Policy: Concepts and Approaches. *OECD Journal on Budgeting*. 2006. Vol. 5(1). P. 107-126.

19. Dollery B., Crase L. A Comparative Perspective on Financial Sustainability in Australian Local Government, Centre for Local Government. School of Economics, University of New England, Working Paper Series, 2006.

20. Chapman J. I. State and Local Fiscal Sustainability: The Challenges. *Public Administration Review*. 2008. 68. S. 15-131.

21. Боронос В. Г. Оцінка ролі фінансового потенціалу регіону в дослідженні стійкості економічного розвитку території. *Вісник СНАУ. Серія: Фінанси і кредит*. 2011. №2. С. 76-85.

22. Щербакова В. І., Манєров Г. М. Проблеми оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах ринкової економіки. *Економічний вісник Донбасу*. 2011. №2. С. 94-99.

23. Західна О. Р. Дослідження стійкості фінансової системи регіонального рівня. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2009. Вип. 19.6. С. 170-176.

24. Микитюк І. Фінансова стійкість та безпека місцевого бюджету. *Вісник КНТЕУ*. 2013. №1. С. 86-97.

25. Ніколаєва О. М. Фактори фінансової стійкості та безпеки місцевих бюджетів України. Фінансова безпека соціально-економічного розвитку держави: сучасні проблеми та стратегічні орієнтири : монографія / за заг. ред. О. В. Чернявської. Полтава : ПУЕТ, 2012. 459 с.

26. Снісаренко О. Б., Гавриленко А. О., Гребенікова О. В. Оцінка фінансової стійкості місцевих бюджетів. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2010. № 1 (9). С. 18-27.

27. Лисяк Л. В. Фінансова стійкість місцевих бюджетів: теоретичний аспект. *Молодий вчений*. 2019. № 1. С. 472-475.

28. Заруцька О. П. Фінансова самостійність місцевих бюджетів як підґрунтя їх стійкості в умовах бюджетної децентралізації. *Агросвіт*. 2021. № 18. С. 28-35.

29. Павлюк А. П. Економічні аспекти формування спроможних територіальних громад в Україні. *Стратегічні пріоритети*. Серія "Економіка". 2016. № 1 (38). С. 137-143.

30. Лисенко Ж. П., Олексин А. Г. Фінансова стійкість місцевого самоврядування: вплив економічної бази та доходів. *Науково-виробничий журнал "Бізнес-навігатор"*. 2018. № 2-2 (45). С. 98-102.

REFERENCES

1. Karpinskyi, B. A. (2004), Formuvannia zbalansovanosti finansovykh pokaznykiv, *Finansy Ukrainy*, № 10, s. 50-56.

2. Kruk, O. M. (2011), Yakisna otsinka finansovoi stiikosti mistsevoho biudzhetu, *Visnyk Donbaskoi derzhavnoi mashynobudivnoi akademii*, № 3 (24), s. 133-135.

3. Starostenko, N. V. (2006), Metodychni pidkhody do otsinky finansovoi stiikosti biudzhetu mista, *Aktualni problemy ekonomiky*, № 7, s. 38-47.

4. Korytko, T. Iu. (2008), Metody otsinky finansovoi stiikosti mistsevykh biudzhativ, *Ekonomichnyi prostir*, № 12, s. 140-145.

5. Kaminska, I. M. (2008), Diahnostyka finansovoi stiikosti rehioniv Ukrainy, *Zbirnyk prats Lutskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu: Ekonomichni nauky*, LNTU, Lutsk, vol. 5(20), s. 168-182.

6. Buhil, S. Ia. (2016), Finansova stiikist ta bezpeka mistsevykh biudzhativ v umovakh obmezenosti finansovykh resursiv, *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, vol. 1, s. 55-60.

7. Melnyk, L. H. (2016), Teoriia rozvytku system : monohrafiia, Universytetska knyha, Sumy, 416 p.

8. Reich M. (1997), Social structure of accumulation theory: retrospect and prospect, *Review of Radical Political Economics*, available at: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/048661349702900301>.

9. Skrypnychenko, M. I. (2012), Faktory makroekonomichnoi nestabilnosti v systemi modelei ekonomichnoho rozvytku : kol. monohraf. NAN Ukrainy, Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia. Kyiv, 720 s.

10. Mykhailiv H. (2010), Finansova spromozhnist sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehionalnykh suspilnykh system, *Ekonomichnyi analiz*, vol. 7, s. 97-99.

11. Yurii, E. O. and Maniuk, N. A. (2016), Kontseptualni pidkhody do otsinky finansovoi stiikosti mistsevoho biudzhetu, *Ekonomichni studii*, s. 103.

12. Vorobiov, Yu. M. (2012), Formuvannia finansovoi stiikosti mistsevykh biudzhativ v umovakh pidvyshchennia samostiinosti rehioniv : monohrafiia, Vydavnychi budynok MMD, Melitopol, 249 s.

13. Boiarko, I. M. Liuta, O. V. and Pihul, N. H. (2012), Stiikist mistsevoho biudzhetu yak element finansovoho mekhanizmu upravlinnia sotsialno-ekonomichnym rozvytkom mista, *Ekonomichnyi prostir*, № 61, s. 97-108.

14. Holynskiy, Yu. O. (2014), Metodyka ta praktychni pidkhody do analizu vykonannia biudzhetu orhanamy derzhavnoi kaznacheiskoi sluzhby Ukrainy, *Naukovi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, №9 (3), s. 192-195.

15. Dzhyhalov, S. O. (2004), Vdoskonalennia podatkovoi systemy yak faktor aktyvizatsii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv (na prykladi Rivnenskoï oblasti), *Naukovi pratsi NDFI*, vol. 3-4 (26-27), s. 92-101.

16. Gorina E. (2013), Financial Sustainability of Local Governments: Effects of Government, Structure Revenue Diversity and Local Economic Base (Doctoral dissertation), Arizona State University, Tempe, available at: https://repository.asu.edu/attachments/110575/content/Gorina_asu_0010E12988.

17. Denek E. and Dylewski M. (2013), Szacowanie poziomu zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego w warunkach zwiększonego ryzyka utraty płynności finansowej, Difin, Warszawa, 332 p., available at: <https://ksiegarnia.difin.pl/szacowaniepoziomu-zadluzenia-jednosteksamorzadut>

erytorialnego-wwarunkach-zwiekszonego-ryzyka-utraty-plynnosci-finansowej

18. Schick A. (2006), Sustainable Budget Policy: Concepts and Approaches, *OECD Journal on Budgeting*, vol. 5(1), pp. 107-126.

19. Dollery B. and Crase L. (2006), Comparative Perspective on Financial Sustainability in Australian Local Government, Centre for Local Government, School of Economics, University of New England, Working Paper Series.

20. Chapman, J. I. (2008), State and Local Fiscal Sustainability: The Challenges, *Public Administration Review*, vol. 68, pp. 15-131.

21. Boronos, V. H. (2011), Otsinka roli finansovoho potentsialu rehionu v doslidzhenni stiiikosti ekonomichnoho rozvytku terytorii, *Visnyk SNAU. Serii: Finansy i kredyt.*, №2, pp. 76-85.

22. Shcherbakova, V. I. and Manierov, H. M. (2011), Problemy otsinky finansovoi stiiikosti mistsevykh biudzhetyv v umovakh rynkovoï ekonomiky, *Ekonomichni visnyk Donbasu*, №2, pp. 94-99.

23. Zakhidna, O. R. (2009), Doslidzhennia stiiikosti finansovoi systemy rehionalnoho rivnia, *Naukovyi visnyk Natsionalnoho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy*, vol. 19.6., pp. 170-176.

24. Mykytiuk I. (2013), Finansova stiiikist ta bezpeka mistsevoho biudzhetu, *Visnyk KNTEU*, №1, pp. 86-97.

25. Nikolaieva, O. M. (2012), Faktory finansovoi stiiikosti ta bezpeky mistsevykh biudzhetyv Ukrainy. Finansova bezpeka sotsialno-ekonomichnoho rozvytku derzhavy: suchasni problemy ta stratehichni oriiientyry : monohrafiia, PUET, Poltava, 459 p.

26. Snisarenko, O. B. Havrylenko, A. O. and Hrebenikova, O. V. (2010), Otsinka finansovoi stiiikosti mistsevykh biudzhetyv, *Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy mashynobudivnoi haluzi: problemy teorii ta praktyky*, № 1 (9), pp. 18-27.

27. Lysiak, L. V. (2019), Finansova stiiikist mistsevykh biudzhetyv: teoretychnyi aspekt, *Molodyi vchenyi*, № 1, pp. 472-475.

28. Zarutska, O. P. (2021), Finansova samostiinist mistsevykh biudzhetyv yak pidhruntia yikh stiiikosti v umovakh biudzhethnoi detsentralizatsii, *Ahrosvit*, № 18, pp. 28-35.

29. Pavliuk, A. P. (2016), Ekonomichni aspekty formuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad v Ukraini, *Stratehichni priorytety. Seriiia "Ekonomika"*., № 1 (38), pp. 137-143.

30. Lysenko, Zh. P. and Oleksyn, A. H. (2018), Finansova stiiikist mistsevoho samovriaduvannia: vplyv ekonomichnoi bazy ta dokhodiv, *Naukovo-vyrobnychyi zhurnal "Biznes-navihator"*, № 2-2 (45), pp. 98-102.

Стаття надійшла до редакції 07 січня 2024 року